

УДК 821.111

ВІДЧУТТЯ МИНУЛОГО ЯК ЗНАКОВА РИСА ІРЛАНДСЬКОЇ ПОЕЗІЇ 60-70-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Вікторія Яшкіна

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,
пр. Гагаріна, 72, м. Дніпропетровськ, 49010*

Досліджено неоднорідний характер формування літературно-історичного процесу Північної Ірландії другої половини ХХ століття, висвітлено головні тенденції та ключові фігури художнього впливу.

Ключові слова: загально-художні риси, поетичний дуалізм, нове осмислення минулого.

Огляд наявних робіт зарубіжного літературознавства та напрацювань літературно-критичної думки пострадянського простору, в яких досліджено ірландську поезію другої половини ХХ століття, засвідчує, що цьому періоду вочевидь властива відсутність вагомих поетичних фігур, творчість яких дала б змогу казати про формування певних художніх тенденцій, окреслення сукупності тем, образів, мотивів, які можливо було б поєднати як визначальні риси певної течії або напрямку.

Цей факт породжує досвід оцінки поезії зазначених часів як сукупності ряду творчих шукань, що не стали відкриттями. Тим більше цікавою для літературознавців є поезія кінця 60-х – середини 70-х років ХХ століття, яка відображає синтезований досвід попередників, помножений на прагнення до незалежності. Проте підійшовши до вивчення творчості поетів покоління 70-х років ХХ ст., дослідники відзначають лише головні напрями їхньої творчості. Досить складно виокремити загально-художні риси, оскільки поети творили, переважно, у власних напрямках.

Ключовими моментами, які помітила критична думка, по-перше, потужний є вплив художньої спадщини Вільяма Батлера Єйтса, по-друге, – противага зазначеному цьому впливу у постаті Джемса Джойса, по-третє, – “поетичний дуалізм”, або тяжіння до двох попередників послідовно. Важливою рисою художньої творчості поетів середини ХХ століття є їхня загальна зацікавленість у минулому країни та нації. Саме в цьому контексті дослідники розглядають творчість поетів першого й другого покоління після В. Б. Єйтса та покоління 70-х рр. ХХ ст.

У творчості ірландських поетів вказаної доби найважливішим вважають питання про взаємодію двох головних тенденцій – особливої прихильності до попередників і прагнення до незалежності уяви й творчості. З факту вказаного тяжіння виникає, проте яскравіше постає феномен творчості Шаймасакіні Хіні з прагненням поета до поєднання різних часових шарів, до пошуку власного місця в світі та ствердження значущості призначення поета й віднаходження джерела поезії.

Було б перебільшенням стверджувати, що тільки традиції Патріка Каванаха (як і тільки В. Б. Сйтса) впливали на формування естетичних принципів і поетики творчості ірландських авторів другої половини ХХ століття. Національна поезія, що пережила період відходу від непохитної вірності відвічному матеріалу та ідеалізованому романтичному ірландському колориту – пріоритетів епохи ізоляціонізму, наприкінці 40-х років, коли уряд відкрив двері іноземному капіталу, акумулювала ідеї національної самосвідомості в поєднанні з соціальним критицизмом. У творчості поетів наступного покоління, наприклад, Р. Мерфі, Т. Кінсели, уже відчувається вплив Д. Девліна, який виражається в прагненні до виходу за межі національного горизонту. Водночас їм властива впевненість у тому, що розширення меж ірландського контексту може успішно поєднуватися з пошуком джерела уяви у власній історії, у минулому країни. Проте подібне прагнення до поєднання різних тенденцій не завжди має адекватний позитивний результат. Іноді воно приводить поетів у стан сум'яття та внутрішньої боротьби. Сліди такої боротьби помітні протягом усього творчого шляху Д. Монтегю. Накладення поетичної уяви на досвід суспільних взаємовідносин спричиняє особисту дезорієнтацію, породжену відчуттям перебування між двох світів: пригніченою, пригнобленою Ірландією та відкритим, енергійним, вільним світом за її межами [9, с. 360].

Виділяючи головні “риси творчості” поетів першого післяєйтсівського покоління з більш пізніми, треба наголосити, що найважливішою з них є особливе ставлення до минулого, глибока вкоріненість якого в поетичній свідомості очевидна у творчості більшості поетів Північної Ірландії. Поети, початок творчих шукань яких припав на 60-ті роки, знайшли виразний шлях до нового осмислення минулого – тенденцію, яку історики ірландської літератури в один голос називали такою, що “періодично повторюється” (Ш. Дін, Р. Герретт, М. Хармон і ін.) Постійне звернення до минулого, зазначив Ш. Дін, з одного боку, слугує симптомом дезорієнтації, невпевненості в сьогоdnішньому дні, який супроводжує творчу особу, але з іншого – певною мірою допомагає знайти цілісність себе та історії [4, с. 235].

Отже, поява нових тенденції у ставленні до минулого продиктована двома чинниками: прагненням до оновлення поетичної техніки і пошуком “свіжої образності” та відчуттям “безладу” (Ш. Дін) в історичному процесі Північної Ірландії, усвідомленням насильства й хворобливості як знакових рис історії окремо взятої сім’ї та цілої держави. Так, наприклад, у поезії Р. Мерфі можна знайти сліди метафоричної поразки Ірландії в боротьбі з Великою Британією за національну ідентичність (“The Cleggan Disaster”) [3, с. 237]. Р. Мерфі обрав як спосіб заломлення минулого історію воєн, відновлюючи у віршованій формі вагомі події, наприклад, руйнівну битву при Огрімі (“The Battle of Aughrim”, 1964 – 1967 р.). Він бачить у минулому корені сучасних конфліктів – як у суспільному житті, так і у своїй власній свідомості. Поезія Р. Мерфі сповнена нетривіальними образами та ритмами. Водночас, вона повна самотності й відчуття неперетриманості того, що відбувається (“Natural Son”) [8, с. 108].

Розрив традиції заліг на найглибшому шарі свідомості ірландських поетів та виявив не тільки в умонастроях, а й на рівні техніки: “енергія його [Мерфі] поетичної мови не відповідає ритмічним варіаціям вірша. Інтенсивність сприйняття ослаблена метричною статичністю, урівноваженістю; прагнення до дотримання формальностей переважає над відчуттям ризику”, зазначив Ш. Дін [4, с. 138]. Звертаючись до минулого дещо пізніше

Р. Мерфі, Т. Кінсела (“Notes From the Land of Dead”, 1973 р.) продемонстрував інший погляд на історичний процес. У минулому поет шукав зразки автентичної кристалічної структури цивілізації, яка була б здатна замінити хаотичне нагромадження післявоєнного часу (“Worker in Mirror at his Bench”) [4, с. 145].

Минуле та історія як поетичні мотиви виразно та своєрідно виражені у творчості Д. Монтегю. Для нього минуле є, передусім, безладним і вироджуваним світом старих рідного Тірона. Цим минулим складно пишатися, але ним можна управляти, оформлюючи в образи. Саме тому Д. Монтегю прагнув погоджувати локальні й легендарні елементи національного минулого, прагнучи утримати їхню вагу, не бути поглиненим. У Д. Монтегю минуле стилізоване, вписане в межі доісторичної землі, де герої подібні до стародавніх творців мегаліту. За цих умов “образ набуває значення більше, ніж просто втілення минулого; він знаменує тріумф поета над минулим” (“Like Dolmens Round My Childhood, The Old People”) [8, с. 139]. Отже, Д. Монтегю, націлений на створення поезії, яка є точним відображенням пам’яті племені та викладена в неквапливій і стриманій оповіді, увиразнює важливість для поета вигостреної деталі як мініатюрного зразка цілого, а також стверджує значущість фактологічного матеріалу як сховища правди про минуле.

Ставлення до минулого в нових поетів різностороннє. Крім прагнення взяти над ним гору як над безладним і гнітючим загальнонаціональним явищем, вони постійно зберігають у душі частинку власних спогадів, які сприяють самоствердженню. Відчуття безперечної важливості свого минулого ніколи не залишає їх і зміцнюється завдяки затвердженню цінності власних витоків, рідних коренів. На місцевому й знайомому, на звичках і заняттях пересічних людей та їхньому повсякденному житті зосереджують увагу, вслід за П. Каванахом, поети кінця 60-х років. Це допомагає їм пам’ятати своє походження, прояснити, звідки прийшли вони й їх народ, ким вони були і яке їхнє минуле, підкреслює М. Хармон [6, с. 21].

Сільське природне оточення як поетичний фон відображення обирає для себе Д. Монтегю, керуючись моделлю життя маленьких ферм П. Каванаха і власним досвідом, народженим розлукою зі світом, де пройшло дитинство (“Blessing”), [7]. Услід за ним цей спосіб воскресіння минулого використав Ш. Хіні. Та поезія кожного автора залишалася суто індивідуальною: Д. Монтегю, який рано розлучився з батьківщиною, спирався на уяву, Ш. Хіні звертався до власних спогадів. Проте усі автори розширюють сферу поетичного, розкриваючи нові аспекти звичного, наголошуючи на важливості повсякденного. Так Ш. Хіні, описуючи ремесла, якими володіли предки, шукав своє призначення і робив важливий висновок про значущість ремесла поета серед інших занять співвітчизників: “Between my finger and my thumb / The squat pen rests. / I’ll dig with it” (“Digging”).

Незмінне звернення до минулого формувало в авторів з Північної Ірландії особливе бачення власного місця у світі. Призначення поета, як його бачив Т. Кінселла, полягає в тому, щоб бути на передньому фланзі еволюційного руху (“Baggot Street Deserta”, “The Secret Garden”) [8, с. 50]. Щоб подолати руйнівні сили навколишнього світу, який поступово занепадає, “художник повинен навчитися керувати ними, тобто створити новий світ силою уяви та досконалої майстерності”, зазначила А. Саруханян [1, с. 41]. Не випадково Р. Мерфі в поемі “The Battle of Aghrim”, побудованій на комплексному

осмисленні історичних подій, задав риторичне запитання: “Who owns the land?” Це запитання М. Хармон розуміє як суперечку про уявне та реальне володіння землею, вважаючи, що сама поема підказує варіант відповіді: господарем землі є поет. Поет володіє землею і всім, що на ній відбувається, оскільки силою уяви здатний управляти як минулим, так і теперішнім часом, що на рівних умовах вписані в рамки одного твору [6, с. 22]. Цю думку, на наш погляд, поетові й дослідникові підказав П. Каванах, який гірко розмірковував над питанням “власності” (“Shancoduff”) [7].

Відчуття особливої важливості минулого також стимулювало поетів взятися за роль дослідників, тому істориком і антропологом бачить себе Т. Кінсела (“Notes from the Land of Dead”), [8, с. 143]. Присвячуючи цикл віршів “Notes from the Land of Dead” своїм предкам, Т. Кінсела, подібно до Д. Монтегю, звертається до “підгрунтя”, що жило корені його дерева поезії, а точні деталі, відображені в пам’яті з дитинства, пропускає через символіку міфів”, стверджує А. Саруханян [1, с. 36]. Ситуації й образи зауважила Т. Кінсела підбирає так, що вони нагадують зміну фігур у кельтській міфології (“Ritual in Departure”) [2, с. 125]. Дещо інакше діє Ш. Хінг, багато разів виголошуючи наміри вести поетичні “розкопки” (“Digging”, “Bogland”, “Bog Poems”). Його, своєю чергою, підтримав Д. Мехон: “Now that I am/ An anthropologist.” (“Lives”).

Варто зазначити, що в 70-ті роки в поезії Північної Ірландії у руслі традиції звернення до минулого намічається ще низка виразних тенденцій. Одна з них свідчить про нове зближення з В. Б. Сйтсом. Для деяких поетів визначальним став принцип позаісторичності поетичного мислення або прагнення бути “вільним від історії”, що додало їхній творчості особливої інтелектуальної напруженості. Цим принципом керувався Д. Мехон, причому його устремління, як зазначив британський поет і критик Пітер Портер, має радше характер наскрізної традиції, що йде від В. Б. Сйтса, ніж інновації. Так, розглядаючи “The Hunt by Night” та “Afterlives” Д. Мехона, П. Портер відзначив особливі “єйтсівські вібрації” (“Yetsian vibrations”): “з прочитанням виникає відчуття позачасової подорожі, навіть якщо вірш рясніє деталями, властивими нашому століттю. Саме це відрізняє ірландців, таких як Д. Мехон, від зухвалого формаліста У. Одена, котрий ... сильно зміцнився у двадцятому столітті. Ірландці видаються ніби поза часом...” [7, с. 15]:

Інша тенденція полягає в особливому заломленні відчуття минулого в мотиві дорослішання, який для поетів 60–70-х років ніс у собі відкриття нових граней буття. Процес зростання особи, пов’язаний із розставанням з минулим і світом дитинства, вони успадкували від П. Каванаха. Наприклад, у циклі “Notes from the Land of Dead” Т. Кінсела увів проблему дорослішання у вигляді зіткнення полярних категорій – молодості та старості, наївності та досвідченості, втілюючи їх в образах хлопчика і його бабусі. Як зазначив М. Хармон, “усе, що дитина знаходить у ній [старій], він не може не засвоїти, і це його власне майбутнє; вона стає його джерелом знань” [6, с. 24]. У новій поезії з’явилися мотиви втрати дитячої невинності, який у Ш. Хіні перетікає в розгорнену метафору “смерті дитини-натураліста”. Він, а також Д. Девлін, Д. Монтегю не тільки з ностальгією згадували про дитинство, але й бачили у дорослішанні особливу важливість, а саме: процес самопізнання, пошук і утвердження свого місця у світі.

На завершення, зазначимо, що, роблячи знайоме знов незнайомим, оновлюючи звичні предмети і явища навколишньої дійсності, поети 70-х прагнуть також онов-

лення власного статусу, перетворюючи добре поінформовану “свою людину” на чужу, вигнанця, змінюючи як перспективу бачення світу, так і себе в ньому. Це органічно вписується у загальносвітову тенденцію в літературному процесі другої половини ХХ століття – тенденцію введення в поезію найближчих непоетичних речей. Водночас не всі прагнуть різко змінювати емпіричні позиції. Багато поетів, до яких належить і Ш. Хіні, керуючись ідеями “The Movement” і підтверджуючи важливість поетичних знахідок Ф. Ларкіна, пропагували його гостре відчуття минулого, особливий погляд на природу, його страх майбутнього і смерті, помножені на щільний і ретельно відібраний надлишок деталей [10, с. 40]. Однак і для тих, і для інших характерне те, що вони знов утверджували чільні позиції уяви, розглядаючи її не як частинку темної сили історії, що було властиве попередникам, але як потенційне джерело чутливості й оновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Саруханян А.* Новая оксфордская книга ирландской поэзии : [сост. и переводы Томаса Кинселлы] / Алла Саруханян // Современная художественная литература за рубежом. – 1988. – № 4. – С. 40–43.
2. *Bedient C.* Eight Contemporary Poets / Calvin Bedient. – London : (Oxford University Press) – New York – Toronto, 1974. – 198 p.
3. *Booth M.* British Poetry : [1964–1984] / Martin Booth. – London : Oxford University Press, 1985. – 268 p.
4. *Deane S.* A Short History of Irish Literature / Seamus Deane. – L. : Hutchinson, 1986. – 282 p.
5. *Hirsch E.* “Home is Where the Heart Breaks” // New York Times Book Review [Електронний ресурс]. – 1992. – 17 May. – P. 7. – Режим доступу до журн. : <http://www.nytimes.com/books>.
6. *Irish Poetry After Yeats* / [Ed. by Maurice Harmon]. – Portmarnock : Wolfhound Press, 1979. – 231 p.
7. *Kavanagh P.* All Poems : Irish Poet and Writer [Електронний ресурс : Free Poetry E-book]. – Режим доступу: <http://www.poemhunter.com>.
8. *Kinsella T.* The New Oxford Book of Irish Verse / Thomas Kinsella. – Oxford, 1986. – 197 p. – P. XXXII, 10–118.
9. *McCormack W. J.* The Anglo Irish Literary Tradition / W. J. McCormack // Ascendancy and Tradition in Anglo-Irish Literary History from 1789 to 1939. – Oxford, 1985. – P. 357– 367.
10. *Thwaite A.* Poetry Today. A Critical Guide to British Poetry 1960–1984. – London : Methuen, 1985. – 146p.

*Стаття надійшла до редколегії 22.10.2011
Прийнята до друку 02.11.2011*

FEELING OF THE PAST AS THE ICONIC FEATURE OF IRISH POETRY OF THE 1960–70S

Viktoriia Yashkina

*Oles Honchar Dnipropetrovsk National University,
72, Naharina Prospect, 49010, Dnipropetrovsk, Ukraine, 49010*

The article focuses on the main tendencies in the forming of Northern Irish literary process in the second half of the XXth century and outlines the leading artistic figures as well as prominent features of the epoch.

Key words: common literary-artistic features, poetic dualism, new “reading” of the past.

ОЩУЩЕНИЕ ПРОШЛОГО КАК ЗНАКОВОЕ ЧЕРТА ИРЛАНДСКИХ ПОЭЗИИ 60–70-Х ГОДОВ XX ВЕКА

Виктория Яшкіна

*Днепропетровский национальный университет имени Олеса Гончара,
пр. Гагарина, 72, г. Днепропетровск, 49010*

Изучается неоднородный характер формирования литературно-исторического контекста Северной Ирландии второй половины XX века, очерчиваются основные тенденции, выявляются ключевые фигуры художественного процесса.

Ключові слова: общие художественные черты, поэтический дуализм, новое осмысление прошлого.